

KAD ŠKOLA (NE) ŠTITI: IZAZOVI MENTALNOG ZDRAVLJA I DJEČJIH PRAVA U ODGOJU I OBRAZOVANJU

Ana Babić Pezo, prof.

savjetnica pravobraniteljice za djecu

MENTALNO ZDRAVLJE ŠTO JE I ZAŠTO JE VAŽNO?!

- temelj je za cjelokupni razvoj djeteta/osobe
- nije samo odsustvo bolesti – ono uključuje **dobrobit** u emocionalnom, socijalnom i psihološkom smislu
- utječe na učenje, ponašanje i odnose s drugima
- doprinosi školskom uspjehu
- utječe na odnose – emocionalno zdrava djeca lakše komuniciraju, uspostavljaju zdrave odnose, grade prijateljstva, suočavaju se sa stresom i izazovima i rješavaju sukobe
- rano prepoznavanje poteškoća i odgovarajuća podrška mogu spriječiti teže poremećaje u budućnosti

DJEČJE RAZVOJNE POTREBE KAO TEMELJ ZA DJEČJA PRAVA

Tjelesne potrebe

- Zdrava hrana
- Tjelesna njega i higijena
- Zdravlje, odmor i spavanje
- Kretanje i tjelesna igra

Potreba za sigurnošću

- Sigurna okolina
- Sigurno stanovanje
- Sigurne osobe
- Izostanak nasilja

Socio-emocionalne potrebe

- Pripadanje i privrženost
- Poštovanje i samopoštovanje
- Samostalnost i kompetencija
- Društvenost i komunikacija

Kognitivne potrebe

- Istraživanje i igra
- Spontano izražavanje
- Učenje
- Stimulacija i poticajna okolina
- Donošenje odluka i kontrola

DJEČJE POTREBE KAO IZVOR DJETETOVIH PRAVA

Prava preživljavanja

- na Život
- na standard,
- prehrana
- smještaj,
- medicinsku pomoć

Razvojna prava

- obrazovanje,
- igra, slobodno vrijeme,
- kulturne aktivnosti,
- informiranje,
- sloboda misli i izražavanja

Zaštitna prava

- od zlostavljanja
- od zanemarivanja
- izrabljivanja,
- rada,
- droge, alkohola, duhana
- oružanih sukoba, izbjeglištva, zatvora

Prava sudjelovanja

- sudjelovanje u svom okružju,
- sloboda misli,
- sloboda udruživanja

- **LJUBAV-PRIPADNOST**

- Osjećaju li se djeca prihvaćeno u školi od strane kolega, učitelja i drugih djelatnika?

- **MOĆ-UVAŽAVANJE**

- Osjećaju li se djeca uvaženo u školi?

- **ZABAVA**

- Jeli djeci u školi zabavno?

- **SLOBODA**

- Osjećaju li se djeca slobodno u školi?

- **SIGURNOST**

- Osjećaju li se djeca sigurno u obitelji, školi, društvu?

ŠTO ČUJEMO OD DJECE?

LJUBAV-PRIPADNOST

„Učiteljica ima
svoje
miljenike...”
„Mrzim školu i
sve u njoj...”
„Nastavnica me
ne podnosi...”
„Prijatelji mi se
rugaju...”

MOĆ-UVAŽAVANJE

„Samo oni koji
imaju sve petice su
in...”
„Učitelje nije briga
što ja mislim i
kada im se
potužim ništa se ne
promijeni...”

ZABAVA

„U školi mi je
dosadno i jedva
čekam da završi...”
„Zanimljivije mi je
vidjeti na internetu
ovo što učimo nego
kad učiteljica
predaje...”

SLOBODA

„Ne smijem reći
što mislim...”
„Teško mi je
sjediti 6 sati
svaki dan bez da
se na satu
podignem sa
sjedalice...”

ISTRAŽIVANJE DJEČJIH MIŠLJENJA I STAVOVA: SUDIONICI

35 OSNOVNIH I
27 SREDNJIH ŠKOLA

SUDIONICI 2009.

- Ukupno N=1006
- 503 djece (8. i 9.g)
- 503 mladih (16. i 17.g.)
- 51% dječaka i 49% djevojčica
- Vrijeme: 8.9. do 7.10.2009.

SUDIONICI 2023.

- Ukupno N= 516
- 263 djece (8. i 9.g)
- 253 mladih (16. i 17.g.)
- 49% dječaka i 51% djevojčica
- Vrijeme: 27.2. do 5.4.2023.

Uzorak: slučajan stratificiran prema spolu, dobi, broju učenika u regiji i veličini naselja
Proporcionalni broj djece iz ranjivih i podzastupljenih kategorija (domovi za djecu, udomljena, etničke i nacionalne manjine, djeca s teškoćama u razvoju, jednoroditeljske obitelji, darovita djeca, iz siromašnih obitelji)

Prevelik utjecaj društvenih mreža i svi se pokušavaju prilagoditi, a ne iskazati sebe kakvi zaista jesu.

01

Djeca primjećuju opadajuću kvalitetu odnosa s vršnjacima i nastavnicima u školi.

Prijatelj me tukao bez razloga.

Nastavnici nemaju dovoljno vremena za nas.

Kada sam tužna, bojim se da me prijatelji neće razumjeti.

02

Veći se broj mladih osjeća tužno nego prije i više ih brine školski uspjeh nego prije 14 god.

Škola, preveliki stres zbog ispita, strah da neće upisati na faks...

Kada dobijem lošu ocjenu zabrinut sam da će mama vikati na mene ili me kazniti.

03

Djeca i mladi ističu problem nasilja nad djecom, posebno vršnjačkog nasilja

Da nema nasilja nad djecom da svi ljudi budu sretni u životu.

04

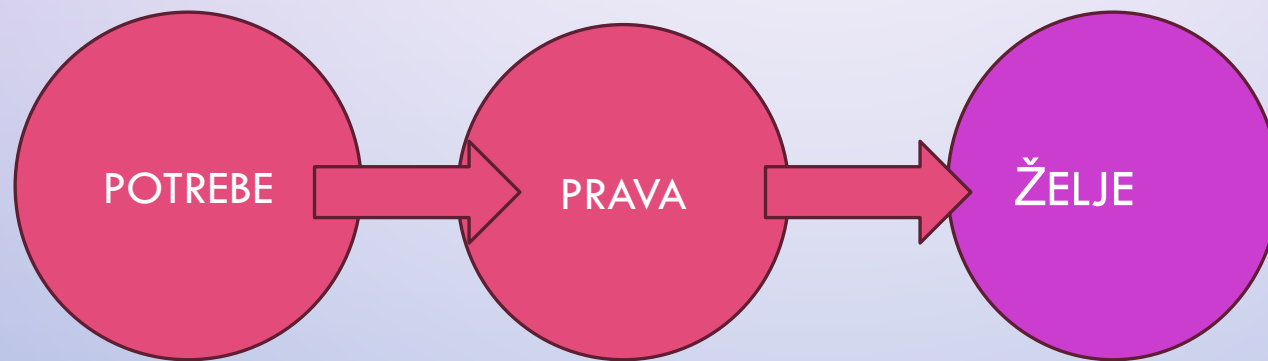
Mladi ističu kako je veliki problem mladih ovisnost o internetu, a manje nego prije 14 godina ističu druge ovisnosti

Previše i na krivi način se koristi internet i tehnologija.

Opsesija sa online životom...

ZAKLJUČCI: TEŠKOĆE I PROBLEMI DJECE I MLADIH

VEZA IZMEĐU POTREBA, PRAVA, ŽELJA I MENTALNOG ZDRAVLJA?

ZANEMARIVANJE POTREBA DJECE
POVREDE DJEČJIH PRAVA
ISPUNJAVANJE ŽELJA

EPIDEMIJA „PREZAŠTIĆUJUĆIH” ODRASLIH

- prevelika zaštita djece = pretjerano roditeljstvo ili **"helikopter roditeljstvo,,**
- **uz nedvojbenu dobru želju i namjere roditelja** pretjerana zaštita može imati niz negativnih posljedica na djetetov razvoj i njegovo emocionalno, socijalno i kognitivno sazrijevanje.
- prezaštićivanje= zanemarivanje potreba djeteta i kršenje njegovih prava (*jesmo li svjesni toga, prijavljujemo li nadležnim službama, procesuiramo li?*)

ZAŠTITA ILI KRŠENJE DJETETOVIH PRAVA?!

- svaki vršnjački sukob od predškolske dobi i svako vršnjačko „istraživanje”
- nedopuštanje igre (skakanja, penjanja po stablu, trčanja, vožnja bicikla, plivanje...druženja s vršnjacima koji su po procjeni roditelja „življi”)
- nedopuštanje „dosade”, kreativnosti...(izloženost animatorima)
- „zaštita” djeteta od pogreške, negativne ocjene, pedagoške mjere, odlaska u školu, primjerenog oblika obrazovanja za djecu s TUR...
- „zaštita” djeteta od roditelja, baka i djedova s kojim ne živi i susreta i druženja
- učenje i pisanje domaćih zadaća (*gdje je nestala vršnjačka pomoć?*)
- odlasci na treninge „taxi” prijevozom
- izricanje mišljenja umjesto djeteta
- miješanje u privatnost
- ispunjavanje svih želja, nedopuštanje suza, tugovanja
- miješanje u stručna mišljenja i neslaganje s odlukom (odgojno obrazovnih djelatnika, stručnih suradnika...)..."zaštita" od procjene stručnjaka (*suglasnost za rad stručnog suradnika?!)*

POSLEDICE PREZAŠTIĆIVANJA

PREZAŠTIĆIVANJE DJECE

1. umanjuje mogućnost razvijanja samostalnosti, samopouzdanja i pozitivne slike o sebi
2. povećava anksioznost
3. ne razvija socijalne vještine
4. ne razvija otpornost

Prezaštićivanje dovodi i do

- gubitka motivacije
- internaliziranih ili eksternaliziranih problema u ponašanju
- poteškoća u prilagodbi
- nesigurnost
- perfekcionizma
- psihosomatskih poremećaja
- neuspjeha...

KAKO SU NAM DJECA?

- Poteškoće mentalnog zdravlja su se multiplicirale (anksioznost, depresivnost, samoozljeđivanje, pokušaji suicida...)
- Roditelji razgovaraju s djecom u prosjeku **7minuta**
- Djeca kažu da odrasli s njima danas razgovaraju samo o **ocjenama**

PRIJAVE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE U 2024.

UKUPNO 2424

Obrazovna prava

129 grupa)

593 (508 djece i

Nasilje i zanemarivanje

550

Roditeljska skrb

381

Zdravstvena prava

170

Pravosudna prava

150

Pravo na sigurnost

143

Djeca u društvu

90

Privatnost

82

Ekonomska prava

64

Socijalna prava

50

Kulturna prava

43

115 prijava odnosilo se na djecu s različitim problemima u ponašanju (PUP), od najblažih (na razini rizika) do najtežih u vidu činjenja kaznenih djela i prekršaja

PRAVA DJECE S PROBLEMIMA U PONAŠANJU

- Nerijetko je veliki izazov za sve stručnjake i sustave u cjelini.
- Najveći broj prijava odnosio se na PUP djece u školi povezane s vršnjačkim nasiljem.
- Veliki broj djece koja se ponašaju nasilno iskazuje i druge oblike PUP-a kao što su ometanje nastave, prijetnje upućene učenicima i učiteljima, nepoštivanje autoriteta učitelja, neopravdano izostajanje i neizvršavanje školskih obveza, uništavanje stvari, krađe i druga kaznena djela.
- Prijave se odnose i na internalizirane PUP i teškoće mentalnog zdravlja učenika, od kojih su najvidljiviji samoozljeđivanje i pokušaji suicida.
- Dječja tjeskoba i depresivne reakcije u školi se najčešće ne uočavaju, jer ne ometaju druge osobe niti narušavaju školsku disciplinu. **Zbog toga djetetovi problemi s mentalnim zdravljem dugo ostaju neprepoznati i netretirani.**

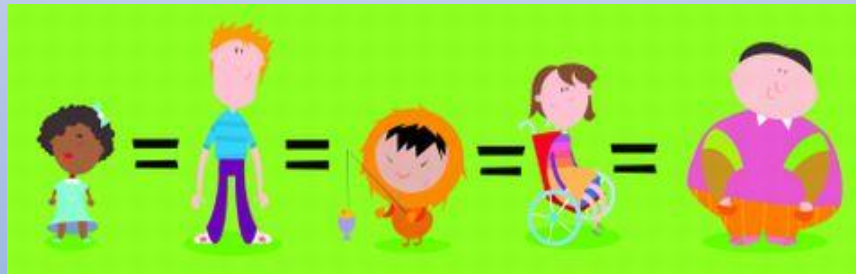
IZ PRIJAVA UOČAVAMO

- Događaji su pokazali da u školama ne postoji pravni okvir niti razvijen sustavni stručni odgovor na potrebe djece s PUP-om.
- Ne postoji ni znanje o tome kako ostvariti uspješnu inkluziju ove djece na način koji će pomoći djetetu s PUP-om i drugoj djeci u razredu.
- Škole najčešće ne uočavaju rizike u djetetovom odrastanju te ne postoji rana detekcija ni rana intervencija.
- Ne izrađuju individualni plan podrške djetetu i plan intervencija te izostaje kontinuirani stručni rad s evaluacijom ishoda poduzetih aktivnosti.
- Škole o uočenim teškoćama koje ometaju drugu djecu i djelatnike škole najčešće samo izvješćuju druga tijela, pasivno očekujući da će druge institucije riješiti PUP djeteta u školi bez dodatnog stručnog angažmana same škole.
- PUP djece najčešće se tretira kao disciplinski problem te se izriču pedagoške mjere koje ne dovode do promjene ponašanja, jer se ne istražuju uzroci djetetovih teškoća ni rizici kojima je dijete izloženo u svom odrastanju.
- Propušta se dragocjeno vrijeme tijekom kojeg je dijete moglo i trebalo biti obuhvaćeno primjerenom stručnom podrškom.

- Izostanak primjerene stručne, a nerijetko i ljudske podrške dovodi do ugrožavanja mentalnog zdravlja djeteta te razvoja sve složenijih PUP koji značajno remete dinamiku škole, zahtijevaju intenzivno uključivanje drugih sustava i zajedničko međuresorno djelovanje.
- Iako su posljedice za kršenje pravila važan dio socijalnog učenja, ovoj djeci kažnjavanje nije dovoljno već ih treba obuhvatiti intenzivnim stručnim djelovanjem.
- Većinu pedagoških mjera na koje roditelji upute prigovor PI ukida upravo zbog nepoštivanja procedure i izostanka stručnog rada s djetetom, što dovodi u pitanje i praktičnu primjenu propisa te traži unaprijeđivanje cjelokupnog načina sankcioniranja neprihvatljivog ponašanja.
- Pedagoška mjera preseljenja u drugu školu u slučaju djece s PUP-om pokazala se neučinkovitom, jer je dijete izložila dodatnom stresu prilagodbe na novu sredinu i nije dovela do pozitivnih ishoda.
- Škola u takvim slučajevima umjesto čimbenika zaštite za dijete u riziku postaje snažan čimbenik RIZIKA.
- Evidentne su teškoće u radu s roditeljima koji odbijaju suradnju i ne žele se suočiti s PUP-om svog djeteta. Ovakvi roditelji usporavaju, odugovlače, otežavaju ili odbijaju postupke dijagnostike i utvrđivanje uzroka problema, manipuliraju informacijama i nalazima stručnjaka, najčešće privatnika koje sami angažiraju i plaćaju.
- Manipuliraju simptomatskom dijagnozom ADHD-a kada je riječ o odgojnim propustima i izostanku pozitivne socijalizacije i discipliniranja djeteta.
- LINČ NA DIJETE POČINITELJA

PRISTUP PROBLEMATICI PRAVA DJECE

- Senzacionalistički
- Nerazumijevanje koncepta dječjih prava (negiranje, generaliziranje minoriziranje#preuveličavanje...)
- Poučavanje o dječjim pravima –”prigodničarski”
- Poučavanje o dječjim pravima bez sadržaja o odgovornosti
- „Alergija” na dječja prava?!

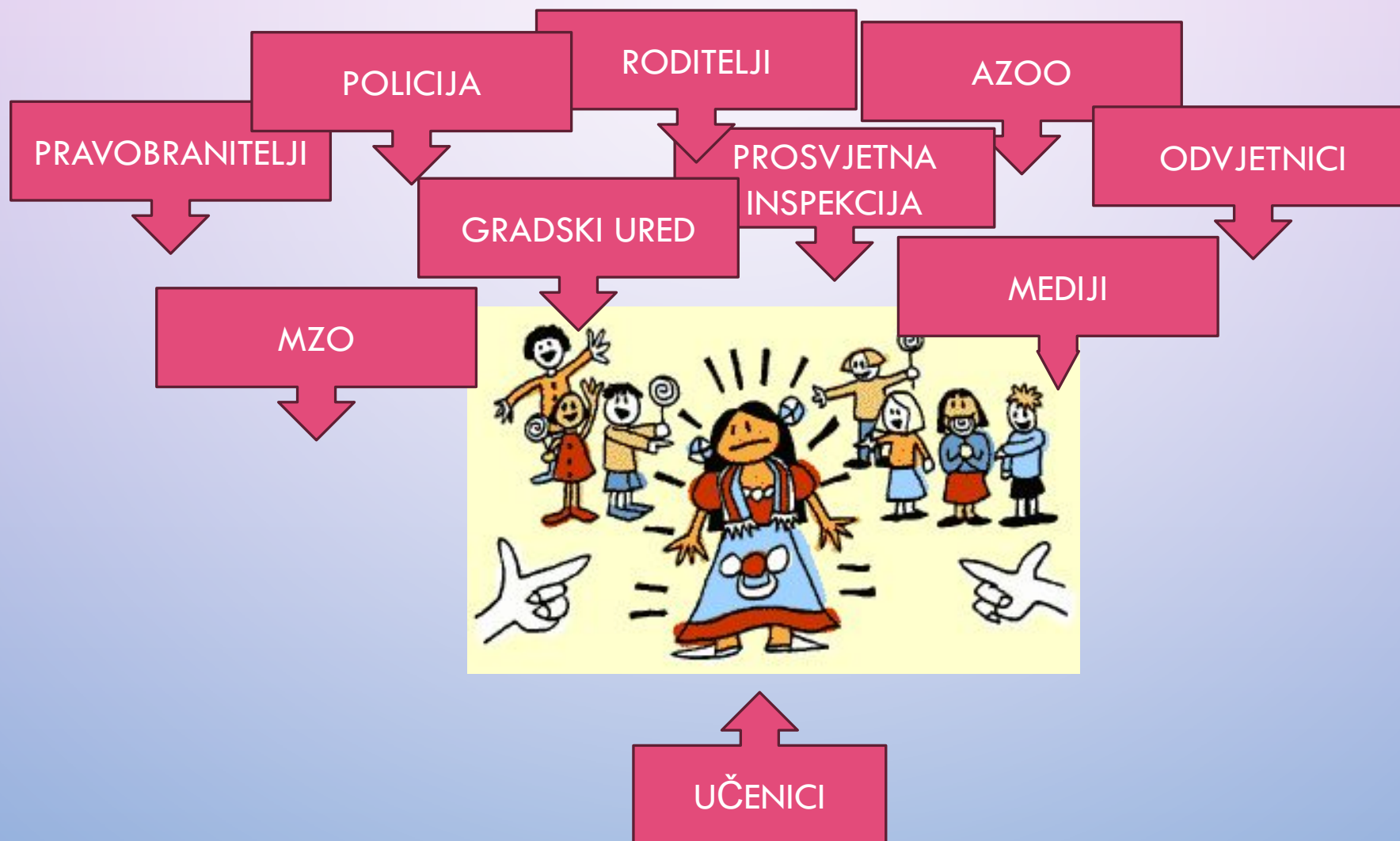

SADRŽAJI PRIJAVA PRAVOBRANITELJICI UKAZUJU DA:

- su u pozadini najvećeg dijela pritužbi roditelja **loši međusobni odnosi na relaciji roditelj-djelatnik odgojno- obrazovne ustanove.**
- je razlog obraćanja roditelja pravobraniteljici za djecu nerijetko nemogućnost rješavanja problema na razini odgojno-obrazovne ustanove ili **povrijeđenost zbog načina komunikacije i rješavanja problema djeteta.**
- najveći broj roditelja koji nam se obraćaju **nema pravovremene i cjelovite informacije o nadležnostima, obvezama i odgovornostima odgojno-obrazovnih ustanova** stoga očekuju da im pravobraniteljica da informaciju ili uputu, riješi njihove dvojbe ili bude medijator u odnosu s ustanovom, a nerijetko i da sankcionira radnika škole.
- pojedini roditelji niti ne pokušavaju problem riješiti s djelatnikom ili vodstvom ustanove što također ukazuje na **nepovjerenje roditelja u djelatnike škole.**
- nerijetko roditelji koji ne prihvaćajući mišljenje, postupanja i pojedine odluke djelatnika škola i školskih tijela **prijete medijima, odvjetnicima, policijom pa i pravobraniteljicom za djecu.**

KRIZA SURADNJE RODITELJA I ŠKOLE?!

KADA ŠKOLA (NE) ŠTITI?!

POSEBNI IZAZOVI U RADU ŠKOLA

- prijetnje roditelja
- odvjetnici u školama koje dovode roditelji i OČITOVANJA institucijama
- neprihvatanje primjerenog oblika školovanja za dijete od strane roditelja
- neprihvatanje pedagoških mjera za dijete od strane roditelja
- traženje suglasnosti za rad stručnih suradnika s djetetom
- otpor za upis/ispis djeteta u školu od strane jednog roditelja
- nasilje jednog djeteta prema drugoj djeci u razredu i uskraćivanje obrazovanja djeci dok se problem djeteta počinitelja nasilja ne riješi
- duže izostajanje s nastave
- odnosi s medijima
- nepravovremeno donošenje rješenja o primjerenom obliku školovanja
- nepostojanje odgojno obrazovnih skupina i posebnih razrednih odjela za djecu s TUR i PUP

PROPUSTI U POSTUPANJU ŠKOLA

- Nedostatan i necjelovit prijenos informacija od predškolskog sustava do srednje škole, među djelatnicima i vanjskim institucijama
- Nepozivanje hitne pomoći u slučaju ugrožene sigurnosti i mentalnog zdravlja djeteta
- Neodržavanje konstruktivnih sastanaka studije slučaja
- Nepravovremena i necjelovita razmjena informacija unutar sustava i međusustavima
- Individualni plan rada s djetetom (počiniteljem, Žrtvom)
- Plan rada za djecu promatrače
- Izricanje pedagoške mjere za nasilje ali istovremeni izostanak prijave nasilja nadležnim tijelima i rad s djetetom ili obratno

UOČAVAMO

NESIGURNOST DJELATNIKA U:

- poduzimanju mjera zaštite prava djece
- poduzimanju pedagoških mjera
- postupanju u kriznim situacijama
- postupanju prema roditeljima
- postupanju prema vanjskim tijelima

Odustajanje od svog stručnog stava, mišljenja, izrečene mjere... da bi se udovoljilo zahtjevima roditelja, a na štetu djeteta i druge djece

Međusobno nepovjerenje i nezadovoljstvo kako roditelja tako i djelatnika odgojno obrazovnih ustanova

PROFESIONALNI INTEGRITET UČITELJA

- **Etično i zakonito ponašanje**
- **Kompetencije i znanje**
- **Način komunikacije sa dionicima odgoja i obrazovanja i jasno izražavanje stava**
- **Poznavanje i postavljanje osobnih i profesionalnih granica.....**
- **Iskrenost, transparentnost, povjerljivost, dosljednost, odgovornost, pravednost, odvažnost i nepristajanje na neetične zahtjeve**

Profesionalni integritet = ravnoteža između kompetencija, moralnih vrijednosti i zakonske odgovornosti

- Imamo li svi kompetencije za rad sa svom djecom ?!
- Imamo li svoj stav i možemo li ga bez straha i jasno izraziti pred svima?!
- Dozvoljavamo li dionicima odgoja i obrazovanja neprimjereno ponašanje prema nama?!
- Bojimo li se priznati da ne znamo i da imamo problem?!
- Skrivamo li nalaze o djeci?!
- Čuvamo li podatke o djeci?!
- Jesmo li dosljedni u svojim aktivnostima?!
- Preuzimamo li odgovornost ili prebacujemo na nekog drugog?!
- Mijenjamo li svoje stručno mišljenje pod pritiscima roditelja, medija, nadređenih, donositelja odluka...?!

„...A TO NEMA U ZAKONU!”

- Zakon ne propisuje uvijek sve situacije koje etika ne odobrava, ili obrnuto. U takvim situacijama, nužno je težiti višim moralnim standardima, čak i kada zakon to ne zahtijeva. Ne zaboraviti da vaša odluka ima utjecaj na život djeteta.

ZAKONSKI PROPISI

- Ustav
- Međunarodni dokumenti
 - Zakoni
 - Pravilnici
 - Uredbe, naputci....

OBVEZA ZAŠTITE PRAVA UČENIKA

- **ČL. 3 KONVENCIJE O PRAVIMA DJETETA**

U svim akcijama koje se odnose na djecu, bilo da ih poduzimaju javne ili privatne ustanove socijalne skrbi, sudovi, državna uprava ili zakonodavna tijela, najbolji interes djeteta mora imati prednost.

ČLANAK 70. ZAKONA O ODGOJU I OBRAZOVANJU U OSNOVNOJ I SREDNJOJ ŠKOLI

Učitelji, nastavnici, stručni suradnici i ostali radnici u školskim ustanovama dužni su poduzimati mjere zaštite prava učenika te o svakom kršenju tih prava, posebice o oblicima tjelesnog ili duševnog nasilja, spolne zloporabe, zanemarivanja ili nehajnog postupanja, zlostavljanja ili izrabljivanja učenika, odmah izvijestiti ravnatelja školske ustanove koji je to dužan javiti tijelu socijalne skrbi, odnosno drugom nadležnom tijelu.

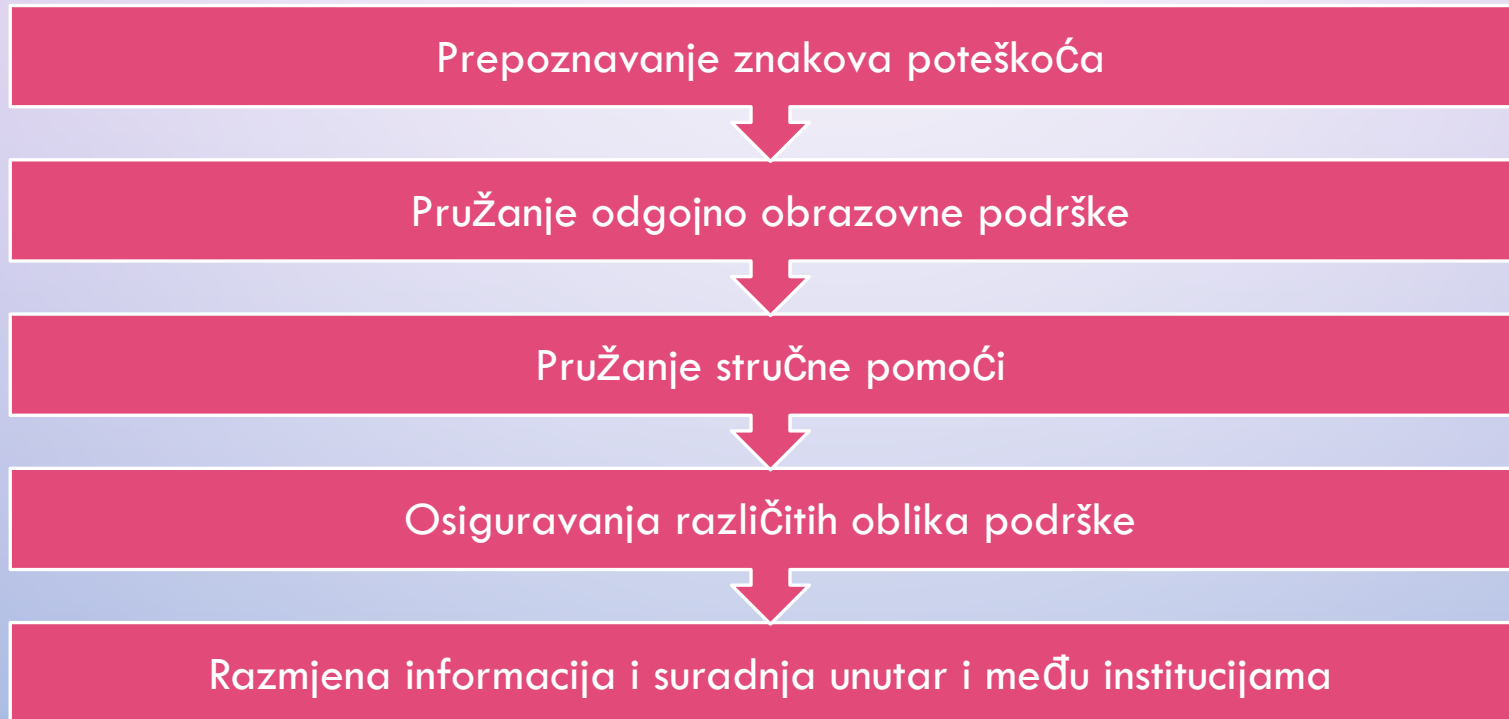
GRANICE PROFESIONALNE ODGOVORNOSTI

ovise o:

- zakonskom okviru
- ugovornim obvezama
- planu i programu
- profesiji i stupnju obrazovanja

ULOGA ODGOJNO OBRAZOVNOG DJELATNIKA U OSTVARIVANJU I ZAŠTITI DJEČJIH PRAVA

NE ZABORAVIMO!!!

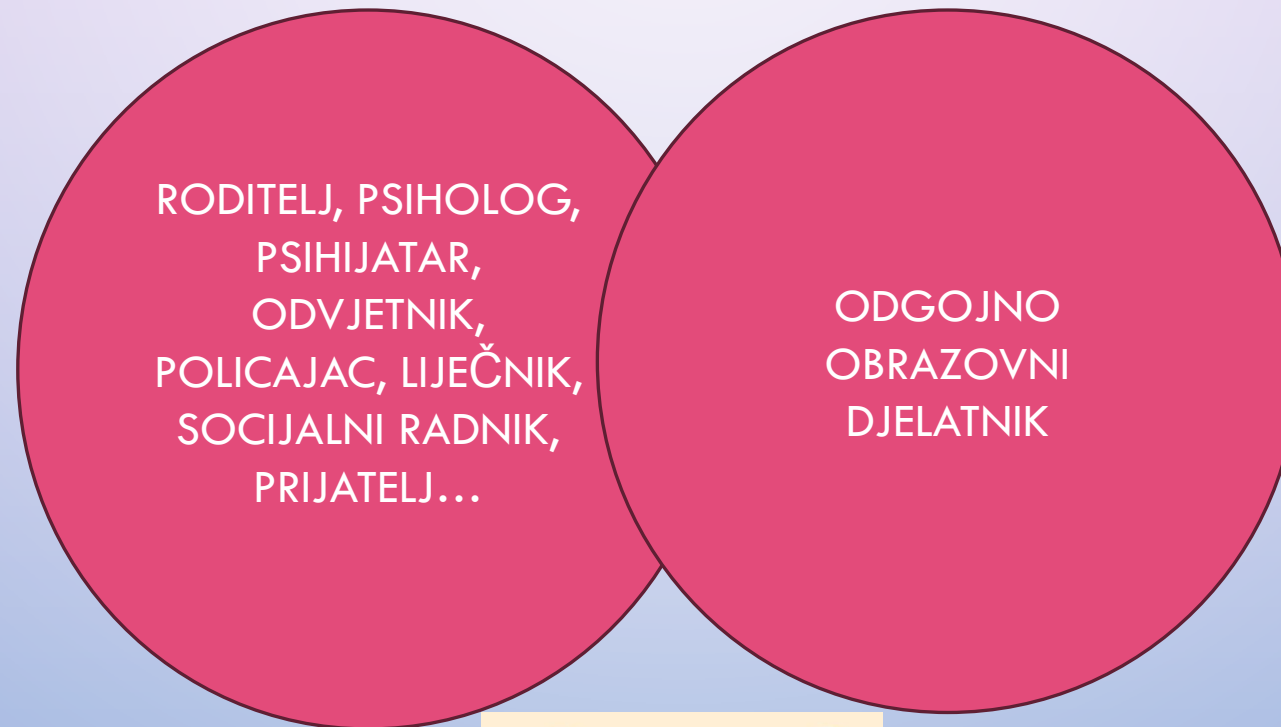
Isključivo odnos odrasle osobe prema djeci određuje hoće li im se i do koje granice povjeriti i uspjeti pružiti potrebnu podršku bez obzira na profesionalnu ulogu samog stručnjaka

JESMO LI DOVOLJNO KOMPETENTNI?

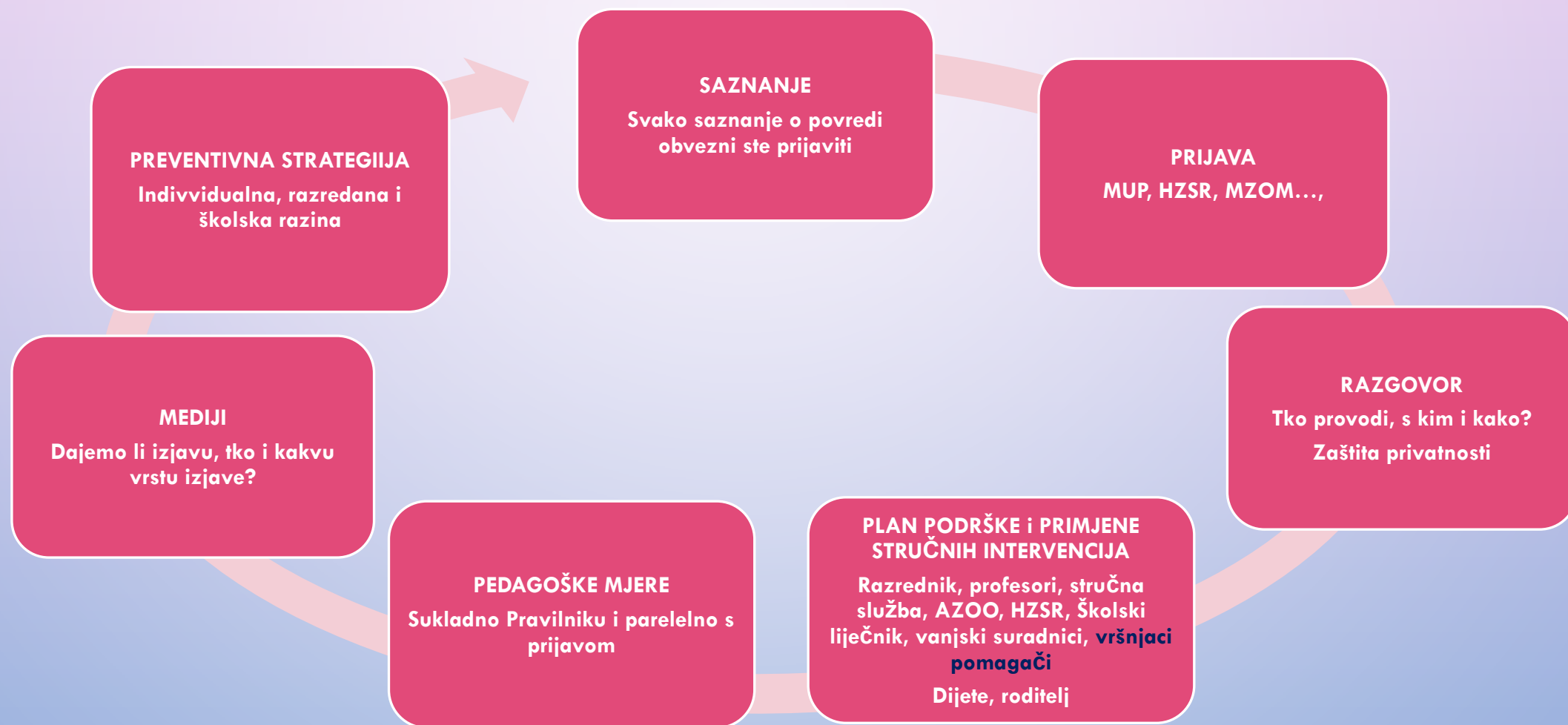
IMAMO LI PODRŠKU SUSTAVA?

ŠTO JE MOJA ULOGA?

Gdje su granice „pedagoškog” optimizma?!

KAD SE POVREDA PRAVA DOGODI?!

Podrazumijeva se da su svi dionici odgoja i obrazovanja upoznati s procedurama, pedagoškim i drugim mjerama, Protokolima i Preventivnom strategijom

ŠTO MORA SADRŽAVATI PLAN PODRŠKE I PRIMJENE STRUČNIH INTERVENCIJA

- Mjere
- Rokove
- Nositelje mjera (odgojno obrazovni dionici i djelatnici drugih institucija)
- Ishode po dijete

PREPORUKE

- U fokusu mora biti **NAJBOLJI INTERES DJETETA**
- Ne uskratiti djetetu pravo na obrazovanje
- Argumentirano braniti stručno mišljenje odgojno obrazovnih djelatnika
- Redovita razmjena informacija sa ZSS
- Održavanje međuresornih sastanaka, kako redovnih tako i povodom pojedinog djeteta (vrijednost osobnog kontakta i poznanstva stručnjaka) – razmjena informacija o djetetu, definiranje ovlasti i odgovornosti, planiranje djelovanja svakog sustava na zajedničkom cilju u skladu s ovlastima i odgovornostima, potrebno redovito provjeravati učinkovitost i ishode intervencija i evaluirati intervencije – **DIJETE U FOKUSU!**
- Prijenos informacija o djetetu vrtić-osnovna škola-srednja škola/učenički dom
- U situacijama ugrožene sigurnosti djece uzrokovane poteškoćama mentalnom zdravljia zvati hitnu pomoć
- **GDPR nije i ne smije biti izgovor nego mogućnost veće zaštite djece!!!**

ŠTO JOŠ MOŽE POMOĆI?

- Dobar odnos - najbolje rješenje u problemskim situacijama
- Međusobna pomoć, suradnja i osnaživanje
- Individualni međusobni kontakti učenika, učitelja, roditelja...učinkoviti u rješavanju svakodnevne problematike
- Traženje savjeta stručnih suradnika
- Redovita suradnja sa školskim liječnikom
- Uvažavanje mišljenja između različitih struka u donošenju ključnih odluka koje se odnose na djecu

U OSIGURAVANJU OSTVARIVANJA I ZAŠTITE DJEČJIH PRAVA TE OČUVANJU MENTALNOG ZDRAVLJA TRAŽIMO MOGUĆNOSTI, A NE IZGOVORE!!!